

НЯКОИ АСПЕКТИ НА МЕЖДУНАРОДНИЯ СОЦИАЛЕН ТУРИЗЪМ

Алекс Орешков

Настоящата работа е плод на изследванията ни върху нашия и чуждестранния опит в областта на организирания профсъюзен отдиш на трудещите се извън границите на тяхната страна. Внесените за анализ емпирични данни и съобразяването им с утвърдените теоретични постановки за териториалността на рекреационните системи могат да послужат като доказателствен материал и основа за една бъдеща предпрограмна разработка.

Липсата на научни публикации и мнения по проблемите на международния социален туризъм у нас поставя необходимостта от изграждането на хипотеза, обосноваваща съществуването на обективни възможности и социално-икономическа целесъобразност от неговото развитие.

Целта на предлаганата статия е да визираща някои характерни особености на туристическото търсене и мотиви на международния социален туризъм в аспекта на оптимизиране на териториалната организация и смекчаване на сезонността на почивното дело и курортно лечение (ПДКЛ).

Участието и ролята на географската наука в решаването на редица основни проблеми, свързани с развитието на отдиша и туризма, са несъмнени. Особено важно място заемат географските методи на научно познание при прогнозирането и установяването на териториалната структура на туристопотоците. Тя от своя страна се явява функция от транспортно-географското положение, атрактивността и рекреационните качества на курортно-туристическите ресурси, чиито постоянно изменящи се параметри може да оцени най-добре специалистът географ. [4]

Както рекреативните, така и маршрутно-познавателните форми на туризма са социални дейности, породени от обществения характер на труда и начина на живот. Те са изключително динамични, бързо реагиращи на измененията, настъпващи в икономическата, обществената и културната сфера на човешкия живот. Гаранция и задължително условие за просперитета на туризма на всяка отделна страна е неговото съобразяване с конюнктурата и трайните тенденции на международния туристически пазар. [5] Една от най-характерните черти на съвременния международен туризъм е пре-

цесът на неговата демократизация. Вследствие на това се отбелязва значителен ръст на социалния туризъм както в абсолютни цифри, така и в относителния му дял спрямо стопанския туризъм. Това закономерно за социалистическите страни явление все повече се утвърждава и в капиталистическите и развиващите се страни [11, 12]

Едновременно с това изпълнението на партийната повеля за повишаване на социално-икономическата ефективност на почивното дело и курортното лечение и качеството на отдиha на трудещите се следва да се търси в две насоки. Докато първата от тях се изразява в усъвършенствуването на съществуващите средства и методи за организация на отдиha, то чрез втората се търсят нови потенциални възможности, които по определени причини досега не са били използвани. [1, 8] Една от тези форми е интернационализацията на почивното дело или, казано с други думи — развитието на международен социален туризъм.

По същество различията между стопанския и социалния туризъм се коренят в икономическата и валутно-финансова сфера. [9] Докато първият преследва повече или по-малко търговски цели, то вторият е субсидиран от държавни и обществени органи и организации и изискването за печалба се свежда до нивото за изискване на рентабилност плюс допълнителни, индиректни икономически изгоди. Върху този фундамент обаче се простират многобройни нюанси, чието количество води до качествени изменения върху облика на формите и проявите на единия и другия вид туризъм.

От гледна точка на географията на туризма представляват интерес тези техни разлики, водещи до прогресивни изменения в териториалната структура на туристопотоците и в сезонното разпределение на пътуванията. Диалектическият метод за изучаване на природните и обществените явления изисква те да бъдат разглеждани в тяхната взаимна връзка и обусловеност. Ето защо пристъпваме към проблема, изяснявайки най-напред причините, порождащи благоприятните за нашето предлагане и социална политика в областта на отдиha промени в географията и годишното разпределение на потоците на международния социален туризъм. Известно е, че в съвременния международен и вътрешен туризъм доминират рекреативните форми, предопределени от интензификацията на труда и влошените екологически условия в градската среда. [6] Факт е също така и преимущественото развитие на неорганизирания предорганизиран туризъм. Като прибавим към това и високата естетическа и рекреативна стойност на нашите морски туристически ресурси, обективните причини за настоящата карта на туристопотоците и летния сезонен максимум изпъкват с пределна яснота. Щом се отнася до перспективите на зимните ни курорти, то при оценката на тяхната конкурентоспособност е редно да отчетем и един техен минус в аспекта на транспортно-географското им положение. Става

въпрос за изявеното преимущество на утвърдените и популярни центрове за алпийски спортове в Централна Европа, имайки предвид съкратения изохрон на зимната почивка.

От казаното дотук става ясно, че подхождайки по традиционния път на нагаждане на предлагането към търсенето, би се задълбочила неблагоприятната от всяка гледна точка за нас тенденция на концентрация на неорганизираните туристи по черноморските ни комплекси през лятото. Следователно за рационалното използване на наличната база и ресурси е необходима преориентация към задоволяване главно на онзи контингент, притежаващ туристически мотиви, които да отговарят на нашите интереси. Такъв туристически контингент представляват трудещите се, чийто отдиh се организира от специализираните бюра и дирекции за социален туризъм към профсъюзните централи на социалистическите страни и профсъюзните обединения в капиталистическите и развиващите се страни. На какво почива това твърдение?

Първо. Пътуващите по линия на международния социален туризъм групи са професионално и социално хомогенни. Техните интереси са приблизително еднакви, което позволява сформирването на специализирани маршрути, включващи посещенията на обекти на социалистическото строителство и осъществяването на социални контакти с трудещи се от сродни отрасли на народното стопанство.

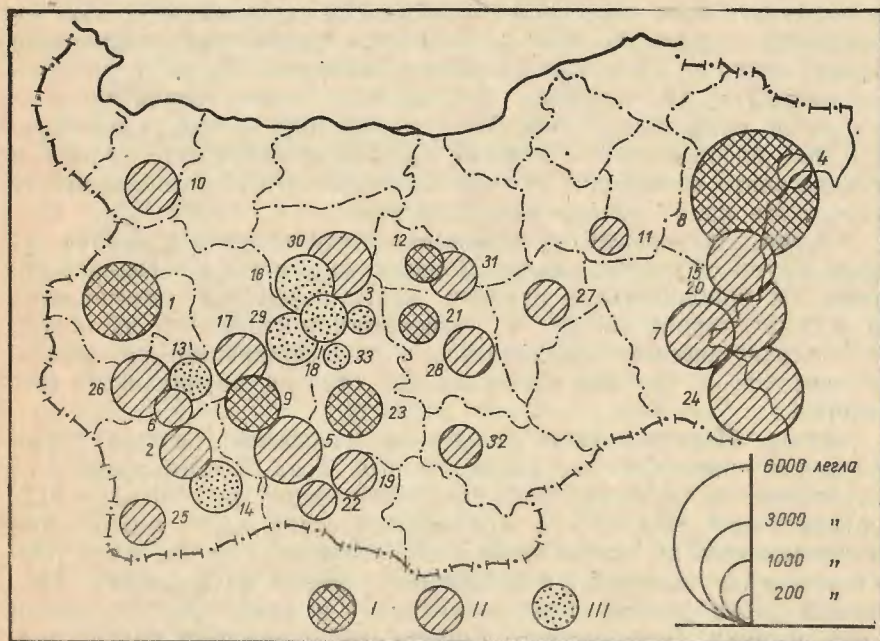
Второ. Познавателните мотиви на участниците в тези групи доминират значително над рекреативните. Това бе потвърдено и от резултатите от проведената анкета с гостуващите по линия на БПС туристи у нас¹. Над 73% от анкетираните сочат като основен мотив за посещенията си запознаването със страната, народа, културно-историческите паметници и природните красоти на България; 19% очакват „една развлекателна екскурзия“ и само 7,6% са дошли с цел почивка. Болшинството туристи (64%) оценяват предлаганите из страната маршрути и екскурзии като задоволителни и изясняват желание те да бъдат още по-богати и продължителни.

Трето. В резултат на интереса към страната като цяло сезонният характер на посещенията може чувствително да бъде смекчен. Понастоящем групите на международния социален туризъм пристигат у нас от началото на месец май до втората половина на месец октомври. Анкетираните туристи отговарят на въпроса: „Смятате ли, че лятото е единственият сезон, през който бихте желали да посетите България?“ така:

¹ Анкетата бе проведена със съвместното участие на Управление „Почивно дело и курортно лечение“ — отдел „Обмен на почиващи с други страни“ и Лаборатория „Почивно дело, физкултура, спорт, туризъм“ на Научноизследователския институт по профсъюзни проблеми през м. август 1984 г. и обхвана както почиващите по профсъюзна линия чужденци, така и българи, пътуващи в чужбина в същия период.

1. Да — 13%.
2. Бих дошъл по всяко време при по-разнообразен маршрут и съобразен със сезонни цени — 70%.
3. Бих дошъл през зимата на планина — 17%.

Четвърто. В териториалната структура на изградената материално-техническа база за социален туризъм у нас не е така характерна концентрацията на средства за подслон по Черноморското

Фиг. 1 Териториално разпределение на курортните комплекси „ПДКЛ“

- I. Курортен комплекс с развит международен социален туризъм.
 - II. Курортен комплекс с възможности за развит международен социален туризъм.
 - III. Курортен комплекс без реални възможности за развитие на международен социален туризъм в близка перспектива.
1. Баня. 2. Банско. 3. Баня (Пд). 4. Балчик. 5. Батак. 6. Боровец. 7. Бургаски мин. бани. 8. Варна. 9. Велинград. 10. Вършец. 11. Върбица. 12. Габрово. 13. Говедарци. 14. Добринище. 15. Камчия. 16. Клиясура. 17. Костенец. 18. Красново. 19. Наречен. 20. Несебър. 21. Павел баня. 22. Пампорово. 23. Пловдив. 24. Приморско и Китен. 25. Сандански. 26. Сапарева баня. 27. Сливенски мин. бани. 28. Ст. Загорски мин. бани. 29. Стрелча. 30. Троян. 31. Трявна. 32. Хасковски мин. бани. 33. Хисаря.

Fig. 1. Map of the territorial distribution of the resort complexes 'Rest activities and resort treatment'

- I. Resort complexes developing international social tourism.
 - II. Resort complexes with possibilities for its development.
 - III. Resort complexes without possibilities for its development.
1. Bankia. 2. Bansko. 3. Banla (Pd). 4. Baltchish. 5. Batak. 6. Boroveiz. 7. Bourgaski thermal baths. 8. Varna. 9. Velingrad. 10. Varketz. 11. Varbitza. 12. Gabrovo. 13. Govedartzi. 14. Dobrinishte. 15. Kamtchila. 16. Kliasura. 17. Kostenez. 18. Krasnovo. 19. Narechen. 20. Nesebar. 21. Pavel bania. 22. Pamporovo. 23. Plovdiv. 24. Primorsko. 25. Sandanski. 26. Sapareva bania. 27. Slivenski bani. 28. Starozagorski bani. 29. Streltcha. 30. Troian. 31. Triavna. 32. Hascovski bani. 33. Hisaria.

крайбрежие, както при хотелите и другата леглова база на стопанския туризъм. Тя е сравнително по-равномерно разпределена по територията на страната: (фиг. 1) — в планинските райони — 44,6%; в морските курорти — 42% и в балнеоложките центрове — 13,4%. Вярно е, че в тези цифри е включена база на БТС и МНП, представляваща в по-голямата си част туристически хижи и лагери, за които е естествено да бъдат в планината, но въпреки това диспропорциите не са така фрапиращи. Дори да вземем за пример най-разпространената база — почивните домове, ще видим, че е налице една положителна тенденция, която в близко бъдеще (до 1990 г.) ще доведе до спадане на относителния дял на леглата в трите черноморски окръга до 60%. Тази перспектива е в пълен унисон с Прогнозата за пространственото развитие на отдиha в НРБ до 1990 г.¹, където се посочва, че „... поемната способност на природните ресурси надхвърля два- и трикратно нуждите за 1990 г., що се отнася за вътрешността на страната, а за Черноморското крайбрежие те са почти еднакви с нуждите“¹.

Като подсистема на системата ПДКЛ международният социален туризъм ползува базата на курортните комплекси „ПДКЛ“. Следователно за неговото развитие не са необходими нови средства за капитално строителство. [2] Извършената в последните години мащабна реконструкция и модернизация на профсъюзната почивна база подобри решително нейните естетически и функционални качества. Това се потвърждава и от отговорите на анкетиранияте почиващи. 63% от тях оценяват условията в настанителната база като отлични, 30% — като добри и само за 7% от тях те са били под очакванията им. Също тъй ласкаво е мнението за обслужването и организацията на профсъюзната почивка: 68% — отлично, 29% — добро и 3% — незадоволително.

Една от основните задачи на международния социален туризъм е да спомогне за повишаване обхвата и качеството на отдиha на българските трудещи се. В това отношение неговите възможности са твърде големи. Те се базират върху широките граници, които създава профсъюзното сътрудничество в областта на валутния и безвалутния обмен на почиващи в страните от социалистическата общност. Следва да подчертаем, че някои социалистически страни и преди всичко Съветският съюз, Унгария и Чехословакия са твърде напреднали в това направление. [10] Така например Централният съвет по туризма и екскурзиите при ВЦСПС на СССР поддържа контакти и договори за размяна на групи почиващи по линия на социалния туризъм с 40 организации от 27 страни.

Анализирайки данните от анкетното проучване, се стига до извода, че в пасивния социален туризъм на българите, пътуващи в чужбина, преобладават същите характерни белези, водещи до по-

¹ Бързиков, Ив. и др. Прогноза... с. 125. [3]

ложителни изменения в сезонната структура на отпуските и почивките. Вследствие на културните и познавателни интереси, които са основен туристически мотив, 52% от анкетираните отговарят, че биха пътували по всяко време на годината, 29% изясняват желанието да посетят зимни курорти и 19% предпочитат да легуват в чужбина. Съпоставяйки тези данни с данните, получени от анкетата с чуждестранните туристи, става ясно, че осъществяваният по линия на социалния туризъм международен обмен може да бъде организиран в течение на цялата година.

Международният социален туризъм е в състояние да даде отговор на редица проблеми по отношение на интеграцията с вътрешния и международния стопански туризъм. Става въпрос за организирането на съвместна подготовка на обслужващ персонал и кадри и създаване на условия за взаимозаменяемост и пропорционалност при тяхното разпределение. За съвместно организиране на екскурзии и ползуване на инфраструктурни съоръжения и допълнителни услуги, а дори и съвместно използване на леглова база с цел удължаване на експлоатационния ѝ период. Така например проведенят през 1982 г. експеримент за организиране почивката на български граждани в края и извън сезона за морски рекреативен туризъм в база на Балкантурист даде положителни резултати [8]. В същото време голяма част от почивните домове стояха празни. При добра организация и гъвкава ценова политика, отчитайки характера на търсенето, международният социален туризъм би бил в състояние да осигури контингент за използването на тази база.

Не на последно по значение място са и идеологическите и политическите ефекти, породени от международния социален туризъм. В днешната изострена обстановка империалистическите кръгове на запад се стремят да внесат дезинформация за всичко, което се върши в социалистическите страни. В същото време, възползвайки се от растящите рекреационни потребности, комерческите групи, фирми и търговски монополи чрез своите туристически бюра и агенции извличат огромни печалби от организацията на туристическата дейност. [9] В това отношение ние сме и „идеологически длъжници на прогресивните профсъюзни централи от западните и развиващите се страни“¹.

В заключение ще отбележим, че международният социален туризъм синтезира в себе си мултипликационен ефект в социално-икономически и политически аспект. Може да се очаква, че неговото развитие ще спомогне за разрешаването на основното противоречие в системата на отдиha и туризма у нас, а именно задоволяването както на рекреационните потребности на българските граждани, така и на платежоспособното търсене на международния туристически пазар.

¹ Ив. Димитров. Отчетен доклад на Управление ПДКЛ при ЦС на БПС за 1982 г. [7].

Характерът на териториалното и сезонното разпределение на неговите туристопотоци ще допринесе за уплътняване на легловата база и удължаване на нейния експлоатационен период, което е съществена предпоставка за повишаване на социално-икономическата ефективност на системата.

ЛИТЕРАТУРА

1. Живков, Т. Отчет на ЦК на БКП за периода между XI и XII конгрес и предстоящите задачи. С., 1981.
2. Белоусов, В. Н. и колектив. Комплексная районная планировка. Москва, Стройиздат, 1980.
3. Бързаков, Ив. и др. Прогноза за пространственото развитие на В-диха в НРБ. С., 1976.
4. Бъчваров, М., Н. Апостолов. География на туризма. В., 1979.
5. Орешков, С.т. Икономически проблеми на международния туризъм в НРБ. С., 1974.
6. Станев, П. Организация, управление и развитие на почивното дело в НРБ. С., 1979.
7. *** Непубликувани материали на ЦС на БПС.
8. *** Материали от научно-практическата конференция „Проблеми на социалната и икономическа ефективност на отдиha и курортното лечение“. С., 1981.
9. Faucher, J. Vacances pour un autre temps. Paris, 1982.
10. Margović, S. Les aspects sociaux du tourisme sous l'angle des pays socialistes. Zagreb, 1982.
11. Guignand, A. Les structures de l'offre face aux besoins particuliers du tourisme social. Paris, 1982.
12. Marri, T. Tourism, the Social Needs and How to Meet Them. London, 1982.

SOME ASPECTS OF THE INTERNATIONAL
SOCIAL TOURISM

Alex Oreshkov

S u m m a r y

Bulgaria being a country rich in various recreational resources wins more and more recognition at the international tourist market. At the same time there is a rapid increase of the recreational needs of the Bulgarian working people, as well as of their cultural and cognitive interests. In the pursuit of satisfying the foreign tourist demand and the national repose necessities, new forms of organization of the tourist activities are searched. One of these forms is the development of the international social tourism. The article treats some of its aspects which make it different from the traditional character of the international tourist visits and the holidays of the Bulgarians. On the basis of empirical data, the author raises the hypothesis of the existence of objective possibilities for the development of this kind of tourism in Bulgaria and its influence upon the territorial and seasonal structure of the tourist flows to and from the country. The positive political and ideological effect of the international social tourism is emphasized.